TALABALARDA O‘QISH VA YOZISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Burxonova Aziza Ixtiyorovna
Sharof Rashidov Nomidagi Samarqand Davlat Universiteti O‘Qituvchisi
E-mail: burxonovaaziza@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning samarali metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim vositalari, raqamli resurslar va interaktiv usullarning ahamiyati ochib beriladi. Maqolada ilg‘or xorijiy tajribalar, amaliy metodik tavsiyalar va zamonaviy platformalarning o‘rni haqida ham so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: O‘qish (reading) ko‘nikmasi, skimming, scanning, prediction texnikalari, metakognitiv strategiyalar, jarayonli yozish, kooperativ yozish ko‘nikmalari.

Abstract: This article analyzes effective methodological approaches to developing and enhancing students’ reading and writing skills. It also highlights the importance of modern educational tools, digital resources, and interactive methods. The article further discusses advanced international experiences, practical methodological recommendations, and the role of contemporary platforms in the learning process.

Keywords: Reading skills, skimming, scanning, prediction techniques, metacognitive strategies, process writing, collaborative writing skills.

Аннотация: В данной статье анализируются эффективные методические подходы к формированию и развитию навыков чтения и письма у студентов. Также раскрывается значение современных образовательных средств, цифровых ресурсов и интерактивных методов. В статье рассматриваются передовой зарубежный опыт, практические методические рекомендации и роль современных платформ в учебном процессе.

Ключевые слова: Навыки чтения, техники беглого и выборочного чтения (skimming, scanning), техники предсказания содержания, метакогнитивные стратегии, поэтапное письмо, навыки коллективного письма.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim jarayonida talabalarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy mulohaza yuritishi va o‘z fikrini aniq, ravon bayon eta olishi katta ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o‘qish va yozish ko‘nikmalarining shakllantirilishi zamonaviy ta’lim tamoyillarining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu ko‘nikmalar til kompetensiyasining asosi bo‘lib, talabaning ilmiy, madaniy va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli ishtirok etishiga imkon yaratadi.

ASOSIY QISM

1. O‘qish ko‘nikmasini rivojlantirishning metodik asoslari

ISSN 3030-3907

O‘qish (reading) ko‘nikmasi — bu axborotni anglash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va uni o‘z hayotiy tajribasi bilan bog‘lash jarayonidir. Ingliz tilini o‘rganuvchi talabalar uchun bu ko‘nikma mustahkam til kompetensiyasining negizi hisoblanadi. O‘qish faqat matnni ovoz chiqarib yoki jim o‘qish emas, balki matndagi asosiy g‘oya, fikrlar rivoji va muallif pozitsiyasini anglashni ham o‘z ichiga oladi (Nation, 2009). Pedagogik yondashuvlar o‘qish ko‘nikmasini rivojlantirishda samarali metodikalarni talab qiladi. Jumladan:

- Skimming — matnni tez ko‘zdan kechirish orqali umumiy mazmunni tushunish,
- Scanning — aniq ma’lumotni tez topish uchun matnni maxsus tarzda o‘qish,
- Close reading — matnga chuqur e’tibor qaratib tahlil qilish,
- Prediction (oldindan taxmin qilish) — sarlavha va illyustratsiyalardan foydalanib matn mazmunini bashorat qilish.

Bu usullar talabalarda nafaqat til bilimini, balki mantiqiy tafakkurini ham rivojlantiradi (Harmer, 2007).

Metodik yondashuvlar orasida topshiriq-markazli o‘qish (task-based reading) asosiy o‘rin tutadi. Bu usul orqali talabalar matnga asoslangan topshiriqlarni bajarish bilan o‘z bilimlarini mustahkamlashadi. Masalan, matnga asoslangan savol-javob, fikr-mulohaza bildirish, grafik chizmalar tuzish kabi ishlanmalar o‘qish strategiyasini kuchaytiradi (Grellet, 1981). Shuningdek, metakognitiv strategiyalar — ya’ni o‘qishdan oldin, o‘qish paytida va so‘ngida ongli yondashuv — o‘qishni yanada maqsadli qiladi. Talaba nima uchun o‘qiyotganini bilsa, u ma’lumotni tanlab, ongli tarzda tahlil qiladi (Anderson, 2002). O‘qish uchun matn tanlash ham muhim metodik qadamdir. Darsliklardagi materiallar bilan bir qatorda, real hayotga oid (authentic) matnlar — yangiliklar, bloglar, reklama va ijtimoiy tarmoqlardagi postlar — talabaning motivatsiyasini oshiradi. Chunki bunday matnlar zamonaviy til va kontekstni o‘zida mujassam etadi (Nunan, 2003).

2. Yozish ko‘nikmasini rivojlantirish strategiyalari

Yozish — bu faqat grammatik jihatdan to‘g‘ri jumla tuzish emas, balki fikrni izchil, tushunarli va maqsadga muvofiq bayon eta olish qobiliyatidir. Talabalar yozma nutq orqali o‘z fikrini ifodalashni, fikrlash jarayonini tartibga solishni, shuningdek, mustaqil ijod qilishni o‘rganadilar. Shu boisdan, yozish ko‘nikmasini rivojlantirishda metodik yondashuvlar muhim o‘rin tutadi (Harmer, 2007). Yozishni o‘rgatish bo‘yicha samarali strategiyalardan biri bu jarayonli yozish (process writing) yondashuvidir. Bu yondashuv quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

- G‘oyani rejalashtirish (pre-writing)

ISSN 3030-3907

- Loyiha (draft) yozish
- Tahrirlash va qayta yozish (editing and revising)
- Yakuniy nusxani tayyorlash (final draft)

Bu strategiya talabani yozma faoliyatga bosqichma-bosqich jalb etadi va ijodiy fikrlashga undaydi (Tribble, 1996).

Yana bir muhim yondashuv — model-based writing, ya'ni namunaviy matnlar asosida yozishni o‘rgatish. O‘qituvchi talabalarga yaxshi yozilgan esse, xat yoki maqola namunalarini beradi va ularni tahlil qilishga undaydi. So‘ngra shu asosda o‘z matnini yaratishni topshiradi. Bu yondashuv orqali talabalar matn tuzilmasi, uslubiy xususiyatlar va leksik birliklarga e'tiborli bo‘lishadi (Hyland, 2003).

Kooperativ yozish (collaborative writing) — ya'ni guruhlarda birgalikda yozish — talabalar o‘rtasida fikr almashish, bahs yuritish va o‘zaro o‘rganish muhitini yaratadi. Bu usul ayniqsa katta hajmdagi yozuvlar (prezentatsiya matni, loyiha tavsifi) uchun qulaydir (Storch, 2005).

Zamonaviy raqamli vositalar ham yozish ko‘nikmasini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, Google Docs, Padlet, Grammarly kabi platformalarda talabalar yozuv ustida o‘zaro tahrir qilish, izoh yozish, sharhlash, hamkorlikda ishlash imkoniyatiga ega. Raqamli muhitda yozish talabaning e'tiborini mazmun va shaklga birdek qaratadi (Li & Kim, 2016). Bundan tashqari, talabalarga turli uslubdagi yozma mashqlar berilishi kerak:

- Narrativ yozish (hikoya, esdalik);
- Deskriptiv yozish (tasvir);
- Argumentativ yozish (bahsli esse);
- Rasmiy yozish (ariza, maqola, xat);
- Ijodiy yozish (she'r, blog, lavha).

Bu xilma-xillik talabalarning nafaqat yozuv mahoratini, balki o‘z ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi.

3. Raqamli vositalar va zamonaviy platformalarning o‘rni

Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli vositalar va internetga asoslangan platformalar talabalarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. An'anaviy metodikalarning cheklangan imkoniyatlarini to‘ldiruvchi bu vositalar talabalarning o‘z fikrini yozma ravishda ifodalash, axborotni tahlil qilish va qayta ishlash, yozilgan matnni baholash va tahrirlash ko‘nikmalarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi (Godwin-Jones, 2015). Masalan, Google Docs platformasi real vaqt rejimida guruh bo‘lib yozishni qo‘llab-quvvatlaydi. Talabalar yozma matnni birgalikda yaratish, o‘zaro tahrir qilish, izohlar qoldirish va muhokama qilish imkoniga ega bo‘ladilar. Bu esa interaktiv va kollaborativ yozish tajribasini shakllantiradi (Li & Kim, 2016).

ISSN 3030-3907

Padlet, Jamboard, Miro kabi vizual eslatma vositalari esa talabalarni fikr xaritalari (mind-mapping), reja tuzish, xotira asosida yozish kabi bosqichlarga jalb qiladi. Ular orqali o‘qishdan keyin yozma ishlanmalar samarali va estetik tarzda amalga oshiriladi (Peachey, 2017).

Quizlet va Kahoot platformalari orqali esa so‘z boyligini oshirishga qaratilgan o‘yin tarzidagi testlar yordamida matn mazmunini mustahkamlash, muhim leksik birliklarni qayta ishlash, kontekstda qo‘llash mumkin bo‘ladi. Ayniqsa, interaktiv testlar va flesh-kartalar orqali talabalar o‘rganilgan so‘z va iboralarni yozma nutqda samarali qo‘llay boshlaydilar (Susser & Robb, 2004). Shuningdek, Grammarly, Hemingway Editor kabi yozuvni tahlil qiluvchi vositalar talabaga yozma matnining grammatik to‘g‘riligi, uslubiy soddaligi va o‘qish darajasi haqida tahliliy mulohazalarni taqdim etadi. Bu esa yozilgan matn ustida mustaqil ishlash va o‘z-o‘zini tahlil qilish madaniyatini shakllantiradi (Bai & Guo, 2021). Shu kabi raqamli vositalar yordamida o‘quv jarayoni an’anaviy “o‘qituvchi-yozuv-daftar” yondashuvidan chiqib, talabaning o‘zi markazda bo‘lgan interaktiv, ijodiy va ko‘p tomonlama yondashuvga aylanadi. Talabalar o‘z fikrini shakllantirish, yozish va baham ko‘rish jarayonida faol ishtirok etadilar.

Xulosa va tavsiyalar

Xulosa qilib aytganda, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini shakllantirishda an’anaviy yondashuvlar bilan birga innovatsion metodlardan, texnologik resurslardan foydalanish dolzarbdir. Ta’lim jarayonini talabaning faolligiga asoslagan holda tashkil etish, mustaqil fikrlashga undovchi topshiriqlar berish va real hayotiy matnlarga asoslangan o‘qish-yozish faoliyati orqali bu kompetensiyalar samarali rivojlanadi.

Tavsiyalar:

- Matn ustida ishlashda har bir bosqichga e’tibor qaratish.
- Har hafta yozma topshiriq berish va baholash mezonlarini aniq tushuntirish.
- O‘quvchilarning yozma ishlari ustida tahliliy suhbatlar tashkil etish.
- Raqamli vositalardan (Google Docs, Padlet, forumlar) doimiy foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni. 2020-yil.
2. Nation, I.S.P. (2009). *Teaching ESL/EFL Reading and Writing*. Routledge.
3. Harmer, J. (2007). How to Teach Writing. Pearson Education.
4. Graham, S., & Perin, D. (2007). Writing Next: Effective Strategies to Improve Writing of Adolescents in Middle and High Schools. Alliance for Excellent Education.
5. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.

ISSN 3030-3907

6. Grellet, F. (1981). *Developing Reading Skills*. Cambridge University Press.
7. Anderson, N.J. (2002). *The Role of Metacognition in Second Language Teaching and Learning*. ERIC Digest.
8. Nunan, D. (2003). *Practical English Language Teaching*. McGraw-Hill.
9. Tribble, C. (1996). *Writing*. Oxford University Press.
10. Hyland, K. (2003). *Second Language Writing*. Cambridge University Press.
11. Storch, N. (2005). Collaborative Writing: Product, Process, and Students' Reflections. *Journal of Second Language Writing*, 14(3), 153–173.
12. Li, M. & Kim, D. (2016). One Wiki, Two Groups: Investigating Online Collaborative Writing in a Multilingual Class. *Language Learning & Technology*, 20(1), 1–15.
13. Godwin-Jones, R. (2015). Emerging Technologies: The Evolving Roles of Language Teachers: Trained Coders, Local Researchers, Global Citizens. *Language Learning & Technology*, 19(1), 10–22.
14. Peachey, N. (2017). *Digital Tools for Teachers*. PeacheyPublications.com.
15. Susser, B., & Robb, T. (2004). ESP Vocabulary Learning in Multimedia Environment. *CALL-EJ Online*, 5(1).
16. Bai, B., & Guo, W. (2021). The Effectiveness of Automated Writing Evaluation Feedback on EFL Learners' Writing: A Meta-Analysis. *Assessing Writing*, 49, 100544.

ISSN 3030-3907